

Володимир Лис
Століття Якова

«Коронація слова» створює для вас нову хвилю української літератури — яскраву, різножанрову, захоплюючу, яка є дзеркалом сьогодення і скарбом для майбутніх поколінь.

*Юрій Логун,
Голова Правління ЗАТ «Крафт Фудз Україна»,
ініціатор проекту*

Всеукраїнський конкурс романів, кіносценаріїв та п'єс «Коронація слова» був заснований за підтримки бренду найпопулярнішого українського шоколаду «Корона». Головна мета конкурсу — сприяння розвитку новітньої української культури.

Література, кіно і театр обрані не випадково, адже саме ці жанри є стратегічними жанрами культури, що формують і визначають зрілість нації.

Метою конкурсу та його завданням є пошук нових імен, видання найкращих романів, стимулювання й підтримка сучасного літературного процесу, кіно й театру, і як наслідок — наповнення українського ринку повнокровною конкурентоспроможною літературою, а кіно й театру — якісними українськими фільмами й п'єсами.

www.korona.ua

Володимир Лис
Століття Якова

Переможець конкурсу
«ГРАНД КОРОНАЦІЯ СЛОВА»
конкурсу романів, кіносценаріїв, п'єс
та пісенної лірики про кохання
«КОРОНАЦІЯ СЛОВА – 2010»

ВИДАВНИЦТВО

КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Харків
2011

ББК 84.4УКР
Л63

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Дизайнер обкладинки *IvanovITCH*

Внутрішнє оформлення *Тетяна Коровіна*

ISBN 978-966-14-1502-6 (pdf)

- © Лис В. С., 2010
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2010
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2010

НАПРАВДУ ДОБРА КНИЖКА

Засідати в журі літературних конкурсів я, по щирості, не люблю. Нічого хорошого тут немає – доводиться цілими днями перечитувати, за Маяковським кажучи, «тисячи тонн словесної руди», щоб не дати згубитись якомусь невідкритому талантові, а потім ще й роками журитись його літературною долею, наче ти в ній і винувата. Тож, коли цьогорічна «Коронація слова» запросила мене в журі ювілейної «Гранд-Коронації» – тільки для попередніх лавреатів, краще з кращого за 10 років конкурсу, – я зітхнула з полегкістю: гаразд, хоч «відкривати» нікого не треба буде! Автори, нівроку, вже знані, «окнижковані», отже, жодної відповідальності – і жодних несподіванок, відповідно, теж...

На щастя, життя без несподіванок не обходиться.

Роман «Століття Якова» вразив усе журі в повному складі, без різниці літературних смаків і вподобань. Так буває тільки з направду добрими книжками – вони переконують одразу і найзапекліших скептиків, як жива істота переконує на дотик теплом і пульсуванням крові під шкірою. З'ясувалося, що всі проковтнули рукопис одним духом: життя (чи варто сказати «житіє»?) древнього Якова з поліської глибинки, його любові й війни, злочинства й подвиги, пристрасті й муки несподівано виявились куди захопливішими за кілограми детективів із пригодами зомбі, упирів, ФСБ та інших потвор. Серед засилля сучасного літературного силікону Яків зі своєю сімейною сагою впадав в око, як живий серед манекенів: він був с п р а в ж н і м – йому хотілося співпереживати. Жінки, згадуючи деякі епізоди, скліпували сльозу: атож, мелодраматичного в романі чимало, тільки чомусь тому всьому віриш... Чи не тому, що «століття Якова» – це ще й сто повних років української історії, з усіма її – куди там шекспірівським! –

непроговореними й неосмисленими трагедіями, чії непідбиті рахунки ми й далі продовжуємо оплачувати? І волинське Полісся на перехресті режимів, імперій, народів, армій, культур і субкультур (хто тільки не товкся тут за «століття Якова» — від уланів Пилсудського до наркоділерів на джипах...) — то сцена, на якій розігрується споконвічна драма боротьби людини зі світом за власну душу? І книжка ця — не тільки про дядька-поліщука, мужчину з вимираючої породи с п р а в ж н і х, якого, як тріску, жбурляло по водах виішлого з берегів ХХ століття, — а й, якимсь таємничим чином, як то завжди буває з направду добрими книжками, — про кожного з нас?..

Одне слово, відкриття таки відбулося: журі переживало ейфорію астронома, який щойно вгледів у телескоп нову зірку. Дарма що творець Якова, лучанин Володимир Лис — давно не новачок у літературі (а новачок такої книжки й не написав би!), що за ним уже чималий доробок — п'єси, кілька романів, низка нагород, публікації в найкращих столичних видавництвах... Цілком солідна письменницька кар'єра, хоч і не «зіркова» — на слуху в читацької публіки досі були інші імена. Що ж, тепер, після «Століття Якова», склад «першого ешелону» сучасної української літератури доведеться переглянути — адже твори такого епічного масштабу й густини нечасто пишуться не тільки в Україні...

А ще подумалось — який би за цим романом можна зняти фільм! Куди там «Мосфільму» з Голівудом... І не треба на те мільйонних затрат, коштовних зйомок, комп'ютерних спецефектів — досить лиш гарного режисера й акторів: таких, щоб відчули й чесно відтворили той градус людяности, що його закладено в цій історії...

Але це вже я, звісно, розмірилась. А радіти треба вміти, як навчився за своє велике й страждальне життя старий Яків, — з того, що є. А є — нечастий гість у нашому домі: направду добра книжка, якій мені застається тепер тільки побажати доброї дороги — до добрих людей.

Оксана Забужко

Що таке життя ваше?
Пара, яка з'являється на хвильку, а потім зникає.

Соборне послання апостола Якова, 4, 14

Чуєш, як грає цвіркун?..
Слухає небо крізь ніч
Серце комахи.

Невідомий японський поет XVIII ст.

ЧАСТИНА ПЕРША

ПРИБЛУДА. ВЕСІЛЛЯ

1

«Який же я старий, — думає Яків. — Який старий, Боже мій!»

Він щойно захитався біля порога своєї хати. Щоб не впастити, вхопився за одвірок. Світ кудись поплив.

Не здивувався — так бувало вже не раз.

Дивина в іншому — він раніше ставився до цього якось інакше. Простіше. Начеб не помічав. Удавав, що не помічає. Заточився, то й заточився. Старий, от і все. А тут щось кольнуло наче, різонуло, в серці чи коло серця. От іще. Він отак упаде, серце спиниться, не одразу і знайдуть. Али тоді йому буде байдуже — знайдуть чи не, а тепер — не байдуже.

«Доки живий», — думає Яків.

Авжеж, доки живий. Треба йти. Йти? Куди? І раптом розуміє — треба йти, виглядати поштарку. Може ж, принесе-таки звістку. Від тої дівчини, тої окаянної дівчинки, Оленки, Альона, казала вона.

2

Кіт, приبلуда, чий ти? Яків дивиться на kota — старого, облізлого, шерсть місцями позлипалася. Кіт дивиться на нього і жалібно нявкає.

«Як і я, старий», — думає Яків. Ци й кіт?

Від того начеб затишніше.

— Киць, киць, киць...

Кіт підходить і третєся об ногу. До голови Якову проситься якась згадка. Про kota. Про kota-вуркота. Вуркотиська.

«На kota-вуркота, ой, напала дрімота, ти, дитинко, тоже спи, тилько ліжка не кропи...» — так, здається, співала мати. Ні, не йому, того він не пам'ятає, авжеж не пам'ятає. Сестричці Ольці ци Йванові.

«Нема їх, нікого нема, — думає Яків. — Їден я остався. Олька є, али дочка. А чого я остався? Бо так вгодно Богові. А чого вгодно?.. Ет, старий, про що думаєш? Про що думаєш, старий...»

І тут до його голови приходить інша думка — він живе того, що мусить діждатися письма од тої дівчини, дівки окаянної, що забула про нього. Чужої дівки. А могла б написати, коли приїздити не хоч. Могла б. Звісно, він так не мав учинити, як вчинив. Але того не вернеш. Не розкрутиш назад день чи рік, як те колесо.

Колесо тоже назад не побіжитьь.

Кіт вуркоче, Яків присідає і гладить старого котяру. Десь із села вже з півроку, як приходить, лопає все, що дає: і бульбу, і хліб, ну про ковбаску, як принесе з куперації, то й казати не треба. А то й лущпиння з бульби взявся гризти. А може, зуби точив? Та де в такого старого зуби? Ци, може, в котів є до старости? Бач, стільки на світі прожив, старий шкарбун, а ни знає.

Нагнутися нагнувся, погладити погладив, котисько задоволений, авжеж, а підвестися як? Йо-йо, хіба на руку спертися?

І все ж він підводиться, в боку стріляє, аж в очах темніє, али на диво швидко проходить.

Кіт швендяє за ним до хати. Якщо сьогодні прийде Олька, то й молока принесе. Він давно вже не п'є молока, бо ж одне розстройство од того, швидкий нападає, та то Олька так вимовляє, а він каже по-їхньому, загоренськи — шмидкий. Не, не Олька, а Тарас по-новітньому каже.

І село для нього не Загоряни, а Загорени. Тарасові діти з його вимови сміються. Ну й нехай, він по-їхньому казати ни буде.

Яків заходить до хати. А де ж кіт? Озирається. Кіт спинився за порогом. Дивиться. Хвостом ворушить. Вагається. Чого б то? Не хоче йти? Та ж не боїться.

– Йди, бо не впущу, – каже Яків.

3

Поштарка Ніна ступає на подвір'я під вечір. Яків бачить, як вона йде моріжком, чогось оминає стежку. За нею волочиться чужий кіт. Одвертається од вікна, за стіл поспішно зновика сідає. Ніна заходить до хати, каже:

– Доброго дня. Ви живі, діду Якове?

Яків повертає голову, відривається од стола, на якому кришив махорку (дивно, як збереглася до весни), і відказує:

– Доброго здоровля. Чом би мені не жити? Ци ти хотіла, щоб я вмер, не получивши письма? Давай...

– Але я... Діду Якове...

– То ти знов не принесла? То нащо заходила? Щобисьь...

Яків хоче сказати «переконатися, що я ще живий?», але закашлюється. Кашляє довго й натужно.

– Ви-те, що ж, зновика курити почали? – підозріло питає Ніна.

– Не дам, – каже Яків і заступає стола з нарізаною махоркою.

– Що не дасте?

– Махорку забрати.

– Ну, ви як мале, діду... Геть би мала дитина...

– Мала – не мала, али я кинув курити...

– Тоді нащо махорку кришите?

– Щобисьь ти спитала... Що, бакун має пропадати?

Ось така у них розмова. Насправді Яків радий, що Ніна зайшла, не обминула хати. Бо ж письма нема. Зновика нима.

«І вже не буде», – раптом думає Яків.

Пальці його рук холодіють. Падає на землю ніж. Добре, хоч ногу минає.

— Що з вами, діду? Сьдьте, сьдьте.

Ніна метушиться. Приносить води. Заглядає у вічі. Чудна жінка. Він може ще і її пережити. Його смерть сидить у тому письмі. На денці, самісінькому денці конверта, маленька і зіщулена, як зернина, що закотилася у щілину і втратила надію колись прорости. Бо письма (листа, напевне б сказало те кляте дівчисько) не буде. Його не пишуть. А як пише, то не відправить. А може, якась дурна баба на пошті викинула в кошик. Атож, пощитала — нащо дідові письмо.

— Вам ліпше? То я вже піду?

— Мені й не було погано, — каже Яків. — Ти того... Забери махорку.

— Нащо? В мене Тимко не курить.

— Комусь віддаси. Ти ж до всіх хат заходиш.

— Тепер не до всіх, — Ніна зітхає. — Тепер газет мало підписують.

Ніна йде і вже в дверях озирається. Стоїть, чогось чекає. Зітхає.

— Ольку вашу бачила. З півгодини тому.

— То тебе Ольга просила зайти? — здогадується Яків.

І полотніє. Але гнів з голови витісняє якась тепла хвиля. Котиться й котиться під черепом, от уже й зашуміла, щось зашелестіло, Господи, що ж то таке, ще справді беркицьнеться чого доброго... Як той сніп упаде, тільки ціпа до нього не буде.

— Ви б помирилися з дочкою, діду, — чує він крізь те наростаюче шелестіння.

— А ми й не сварилися... Вона ж мені молока приносить... І сала... І хліба...

Губи його мертвіють. Враз, раптово. Дивиться Яків на поштарку і розуміє: знає, як приходить дочка. Ставить банку з молоком, сумку з продуктами за порогом, бо ж заходить Ольці до хати заказано.

«Я помирюся, — думає Яків. — Як Ольга сама, першою переступить поріг».

Ніну він проводжає. На подвір'ї згадує, що не дав махорки. Скільки ж то літ, як він уже не смалить? Певно, з десяти. Та бакун садить. Чи не останній в селі. І мак вперто сіє, хоч до пирогів з маком байдужий. Участковий уже й грозитися перестав, що оштрафує або й у буцегарню запроторить.

Али якби не мак, то тая Ольона сюди, на його город, і не заїшла б.

4

Тоді ще у нього був пес. На відміну від кота, прибудиська, його чи не його кота, пес мав ім'я і звався Тузиком. Яків називав свого старого пєсїска Тузом. Туз уже тоді був тож старим і облїзлим, а що його ніколи не купали, то із білого зробився брудно-сірим. Пес загавкав, тихо і хрипло, як завше гавкав в останні літа свого пєсачого життя. Яків мусив поглянути, що ж сталося. Прибудився хто до його господи ци кіт на тиньок заскочив?

На дереві коло хати, старій яблуні, сидів кіт. Чужий чорний котисько. Блимав злим оком на пса, що голову задер і хрипко надривається.

— Хай собі сидить, — сказав Яків до Туза.

А потім — до хати вертатися не хотїлося — він пішов на город і в кінці його, коло самого рова, побачив довгасту барвисту пляму. Тїєю плямою й була Оленка, Оляна, Ольона, Альона. Але тоді він ще не знав, як її звати. Тільки як наблизився, то побачив, що невисоке, худе, як трясця, дївча трощить його мак. Рве геть зелені маківки і кидає в цилофановий пакет. Трощить і рве, холера б тебе взяла.

Коли воно побачило господаря — Туз біг поруч і загавкав, — то закричало:

— Не подходи, дєд, буду стрелять.

Стрїляти? Яків тоді спинився. А дївчина-пляма виставила руку-патичок і закричала, ніби й закричала, а швидше зашипїла:

— Не подходи, стрельну. Відїш, у меня пістолет.